

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

ISSN 2708-9908 Print
ISSN 2708-9916 Online

ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

Збірник наукових праць

Педагогіка

Психологія

Фізична культура і спорт

Фізична реабілітація

Філологія

Історія

HUMANITIES BULLETIN

OF YURI KONDRATYUK NATIONAL UNIVERSITY

Scientific Publications Collection

Pedagogy

Psychology

Physical culture and sport

Physical rehabilitation

History

Philology

Випуск 1-2(7)

*Присвячений 90-річчю Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

Полтава – 2020

Розділ 5. Філологія

УДК 811.111:81'373.611:001.4

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКИХ СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ – ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ З ПЕРШИМ БЕЗПОСЕРЕДНЬО СКЛАДОВИМ – ТВІРНОЮ ОСНОВОЮ КОРЕНЕВОГО ІМЕННИКА

А.П. Болотнікова,

доцент, завідувачка кафедри

загального мовознавства іноземних мов

Національного університету «Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка»

e-mail: a.p.bolotnikova@gmail.com

Ю.В. Гунченко,

старший викладач кафедри

загального мовознавства та іноземних мов

Національного університету

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

e-mail: yuliyagunchenko@gmail.com

У статті здійснюється комплексне вивчення структури і семантики складних англійських іменників – економічних термінів, розглядаються структурно-семантичні особливості англійських складних іменників – економічних термінів, що мають своїм першим безпосередньо-складовим твірну основу кореневого іменника. Досліджується внутрішня валентність – сполучуваність першого безпосередньо-складового – твірної основи кореневого іменника, з іншими твірними основами для утворення складного іменника – економічного терміна та розглядаються словотвірні моделі для їх утворення, а також структура та семантика англійських складних іменників – економічних термінів. Дослідження складних іменників – економічних термінів здійснюється за допомогою аналізу за безпосередньо складовими, побудованого на принципі дихотомічного (бінарного) членування основ досліджуваних термінів.

Ключові слова: *складний іменник-економічний термін, твірна основа, безпосередньо-складовий, словотворча модель, внутрішня валентність.*

Постановка проблеми. У центрі уваги сучасної філологічної науки знаходяться ділова проза, тексти масової комунікації, інформативні тексти, які займають основне місце у діловому мовному спілкуванні сучасного суспільства. Зростання числа термінів переважає зростання кількості загальноживаних слів, що зумовлює актуальність вивчення закономірностей утворення термінологічної лексики, її структури та семантики.

Серед терміносистем, що зазнають у наш час помітних змін, економічна терміносистема сучасної англійської мови характеризується особливо динамічним розвитком, що зумовлено людською діяльністю у сферах, які вона обслуговує. Основним засобом поповнення лексичного складу мови, поряд із афіксацією, конверсією, абрєвіацією, запозиченням, залишається словоскладання. Як свідчать дослідження словотвору сучасної англійської мови, останнім часом «спостерігається тенденція подальшого зростання питомої ваги складних слів, які становлять найбільшу групу лексичних неологізмів» [2, с. 6].

Актуальність вибору теми даної статті визначається тим, що складні слова утворюють найбільшу групу серед лексичних новоутворень, а найчисленнішими серед складних слів є складні іменники. Детальний аналіз шляхів та способів утворення термінологічної лексики, а саме словотворчих моделей, за якими вона утворена, є важливим елементом дослідження нових лексичних одиниць.

Проведення значної кількості досліджень у сфері сучасної термінології пояснюється міжнародним характером фахових знань та спробою уніфікації термінів як способу подолання мовних бар'єрів у професійних сферах діяльності [7, с.6].

Об'єктом даного дослідження є багатокомпонентні складні іменники – економічні терміни сучасної англійської економічної термінології. Метою дослідження є вивчення особливостей їхнього утворення та виявлення структурно-семантичних характеристик, що у свою чергу дозволить відслідкуватиме механізм утворення нових складних лексичних одиниць цього типу. Як відомо, англійська мова є мовою країни, у якій вперше було сформовано економічні поняття, сама наука економіка отримала мовне вираження. Англійська економічна термінологія характеризується багатогалузевістю. До її складу звичайно відносять маркетингову, фінансово-економічну, кредитно-банківську, господарську термінології та ін. Сучасна англійська економічна термінологія є прикладом інтеграції термінологій декількох наукових областей: економіка промисловості, економіка праці,

економіка будівництва, банківська справа, економічна географія, економічна історія, статистика, фінанси, бухгалтерський облік та ін. [6, с.4].

Специфічними рисами семантики економічних термінів є багаторівневність понятійного змісту, міжфункціонально-стильова омонімія, псевдозрозумілість, максимальна інтернаціоналізація термінології на семантичному рівні окремих економічних теорій.

У сучасній лінгвістиці на перший план все більше висуваються проблеми функціонального словотвору, під яким розуміють вчення про функції словотворчого механізму, що проявляються у мовній діяльності [4, с.3]. Функціональний підхід до вивчення словотвору поглиблює знання про похідне слово (чи похідну основу (ПО)) як про основну одиницю словотворення, про його мотивацію і формування семантики, а також про знання контексту, що його оточує [5, с.20].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всебічне дослідження термінотворення привертає значну увагу лінгвістів. Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених дослідженню економічної термінологіки різних підсистем, зокрема на когнітивному та дискурсивному рівнях, актуальною залишається проблема дослідження сучасної англійської економічної лексики на структурно-семантичному рівні, тому що таке дослідження лексики допомагає виявляти словотворчу та семантичну структуру слів у напрямку від твірних основ (далі ТО) термінів до співвідносних з ними за структурою та семантикою похідних основ (далі ПО) термінів.

Дана стаття присвячена виявленню внутрішньої валентності та структурно-семантичних особливостей англійських економічних термінів – складних іменників з першим безпосередньо складовим (БС) – ТО кореневого іменника.

За останній час виконаний ряд робіт, присвячених саме дослідженню структури та семантики англійських лексичних одиниць (Воскобойник В.І., Артюх В.М., Шишліна О.В.). Нами продовжується дослідження у вказаному напрямі.

Попри наявність значної кількості публікацій, комплексне вивчення структури і семантики складних англійських іменників – економічних термінів сучасної англійської економічної лексики потребує більш детального аналізу і є актуальним.

Формулювання цілей статті. Дослідження спрямоване на вивчення внутрішньої валентності, структури та семантики англійських складних іменників – економічних термінів одержаних шляхом суцільної вибірки із сучасних лексикографічних джерел та періодичних джерел.

Виклад основного матеріалу. Об'єктом проведеного дослідження є 350 складних англійських економічних термінів – іменників, які мають своїм першим БС твірну основу кореневого іменника, виділених з корпусу, що складається з близько 700 складних англійських іменників – економічних термінів. Дослідження виконане за допомогою наступних методів: описовий метод, словотворчий аналіз (СА) за БС у напрямку від ТО до співвідносних з ними за структурою і семантикою ПО термінів, метод словотворчого моделювання структури ПО складних іменників – економічних термінів, кількісний аналіз.

Дослідження складних іменників – економічних термінів здійснюється за допомогою аналізу за БС, побудованого на принципі дихотомічного (бінарного) членування основ термінів [4, с.18].

Описуючи результати дослідження, ми користуємося такими лінгвістичними термінами: складне слово, СА, ТО, ПО, БС, словотворча модель (СМ), внутрішня валентність. Зазначимо, що під СМ розуміємо стабільні структури, що мають узагальнене лексико-категоріальне значення і здатні наповнюватися різноманітним лексичним матеріалом. Під СА розуміємо поступове бінарне членування основи слова на максимальні структурно-семантичні компоненти. СА проводиться у напрямку від ТО слів до співвідносних з ним за структурою та семантикою ПО слів. Під внутрішньою валентністю, розуміємо закономірності лексичного наповнення словотворчих моделей, або закономірності поєднання елементів твірного та похідного слова на рівні безпосередньо складових його лексичної основи. Членування складних основ термінів на БС здійснюється за допомогою умовних позначень: перший ступінь членування - дві паралельні лінії (//), другий ступінь членування - одна паралельна лінія (/).

Як свідчать результати проведеного дослідження, переважна більшість англійських складних іменників – економічних термінів, які мають першим БС ТО кореневого іменника, мають своїм другим БС ТО кореневого іменника, тобто утворені за СМ $SN=SN+SN$, наприклад: *bank//wire* (комп'ютеризована система обміну діловою інформацією, що обслуговує приватні банки), *cash//flow* (приток грошових коштів), *cost//push* (зростання витрат на виробництво), *half//stock* (половинна акція), *name//plate* фірмова марка виробника), *price//list* (прейскурант), *share//list* (1. список акцій 2. курсова таблиця на фондовій біржі), *shift//work* (позмінна робота), *shop//folk* (персонал магазину), *swing//line* (кредитна лінія строком до 10 днів). Нами виявлено 243 складних іменників – економічних термінів, утворених за даною СМ (35% від загальної кількості досліджених термінів), що свідчить про високу продуктивність даної СМ.

Для англійської мови не є характерною наявність з'єднувального елемента між компонентами складного іменника, при що свідчать і наведені приклади: *nest//egg* (1.гроші, що заощаджуються на майбутнє 2.гроші на непередбачувані витрати), *price//list* (прейскурант), *shelf//life* (термін зберігання товарів у роздрібній мережі, на прилавках), *shop//board* (прилавок), *stock//list* (біржовий бюлетень).

У ході аналізу економічних термінів – складних іменників, утворених за СМ SN=SN+SN, виявлені окремі випадки, коли перший чи другий БС має форму множини іменника. Так, складні іменники *new/s//letter* (інформаційний бюлетень), *new/s//man* (репортер, кореспондент), *new/s//paper* (газета), *new/s//reel* (кінохроніка, кіножурнал) мають своїм першим БС ТО кореневого іменника *news*, який має форму множини. Складні іменники *food//stuff/s* (харчові продукти, продовольство; корми), *housewares* (посуд, господарське приладдя), *piecegoods* (штучний товар) мають своїм другим БС ТО кореневого іменника у формі множини, що має збиральне значення. Виявлено ряд економічних термінів – складних іменників (*craft/s//man* (ремісник, майстер), *draft/s//man* (1.укладач документа 2.кресляр), *trade/s//man* (торговець)), у яких-не є ознакою множини іменника, а є залишком староанглійської форми родового відмінку.

Розповсюдженості складних іменників, утворених за СМ SN=SN+SN сприяє морфологічна простота англійських іменників і можливість різноманітних смислових відносин між компонентами. Ще одним з факторів, що сприяє розповсюдженості складних слів, утворених за даною СМ, на думку дослідника, є утворення композит за аналогією із вже існуючими складними лексемами, яке відбувається шляхом заміни одного, як правило, першого компонента. Наприклад: *hand//work* (ручна робота), *home//work* (надомна робота), *metal//work* (виріб металообробної промисловості), *net//work* (мережа), *piece//work* (відрядна робота), *shift//work* (нозмінна робота), *task//work* (визначена робота), *team//work* (бригадна робота), *time//work* (поденна робота), *wage//work* (робота по найму).

Щодо семантики складного терміна, то слід зазначити, що коли основи слів виступають у якості компонентів структурно-складного слова, його семантика мотивується неповними об'ємами відповідних основ [4,с.18]. Складні іменники можуть бути структурно-мотивованими, чи структурно-немотивованими. Семантика структурно-мотивованих складних слів, яка формується як результат смислової взаємодії двох ТО є достатньо прозорою і може бути встановлена, виходячи зі значень його БС. Прикладами складних іменників – економічних термінів з прозорою семантикою

e:home//work (надомна робота), *new/s//paper* (газета), *price//-list* (прейскурант).

Складні іменники – економічні терміни з першим БС ТО кореневого іменника можуть мати своїм другим БС ПО віддієслівного суфіксального іменника, тобто утворюватися за $CMSN=SN+SN(SVsuf.)$, наприклад: *asset//stripp/ing* (прийняття у власність збанкрутілого підприємства з метою його прибуткового продажу), *bond//hold/er* (власник облигацій), *copy//writ/er* (укладач рекламних оголошень), *floor//walk/er* (черговий адміністратор торгового залу), *market/-shar//ing* (поділ ринків), *price//-nurs/ing* (підтримання стабільності курсу цінних паперів шляхом ринкових операцій), *profit//-shar/ing* (участь у прибутках), *rate//-sett/ing* (тарифікація), *share//-push/ing* (незаконна операція з цінними паперами), *wage//-earn/er* (найманий робітник). Нами виявлено 103 складних англійських іменника – економічних терміна, утворених за даною СМ, що становить 15 % від загальної кількості досліджених складних іменників.

Серед досліджених ТО віддієслівних суфіксальних іменників, які виступають другими БС у складних іменниках – економічних термінах найбільше виявлено таких, які утворені за допомогою суфіксів -ing та -er. Так, виявлено 43 ПО складних іменників – економічних термінів, що утворені за $CMSN=SN+SN(SVsuf.)$ з суфіксом -ing, наприклад: *niche//market/ing* (сегментація ринку для маркетингу певного товару), *price//fix/ing* (встановлення цін), *profit//-tak/ing* (продаж цінних паперів, товарів в умовах підвищення цін), та 60 ПО складних іменників – економічних термінів, що утворені за $CMSN=SN+SN(SVsuf.)$ з суфіксом -er, наприклад: *home//own/er* (домовласник), *job//hold/er* (людина, що має постійну роботу), *tax//collect/or* (збирач податків). Як відомо, суфікс -er вказує на особу, що виконує дію, позначену дієсловом.

На відміну від складних слів з прозорою семантикою, в англійській мові існують складні слова, чиє фактичне значення не повністю відповідає смисловій взаємодії його БС, а являє собою семантичну надбавку. Тобто у такому складному слові окрім його структурно-семантичного значення існує додаткове значення. Наприклад: *copy//writ/er* (укладач рекламних оголошень), *floor//walk/er* (черговий адміністратор торгового залу).

У ході нашого дослідження виявлені поодинокі випадки поєднання у складному слові ТО кореневого іменника у якості першого БС та ТО кореневого прикметника у якості другого БС (СМ $SN=SN+Sadj.$): *fee//simple* (1. безумовне право власності 2. земельна власність, одержана у спадок, з повною свободою розпорядження), *secretary//general* (генеральний секретар). Незначна кількість утворень складних іменників – економічних термінів за

CMSN=SN+Sadj. свідчить, на нашу думку, про винятковість явища, а не про тенденцію до подальшого розвитку.

ПО кореневого іменника може також виступати у якості першого БС у багатокомпонентних складних утвореннях синтаксичного типу, наприклад: *boom-and-bust* (бум з наступною депресією), *cash-and-carry* (продаж за готівку без доставки), *grant-in-aid* (цільова субсидія органам місцевого самоврядування), *stock-in-trade* (товарний запас), *work-in-progress* (незакінчене починання).

Висновки з проведеного дослідження і перспективи. Дослідивши за допомогою словотвірного аналізу складні іменники – економічні терміни з першим БС – ТО кореневого іменника, можна зробити висновок про те, що при утворенні складних іменників – економічних термінів перший БС – ТО кореневого іменника частіше за все поєднується з такими другими БС: ТО кореневого іменника (CMSN=SN+SN), ТО віддієслівного суфіксального іменника (CMSN=SN+SN(SVsuf.)). Детальний аналіз багатокомпонентних складних іменників може бути завданням подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Єнікєєва С.М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови. Запоріжжя. 2006. 302 с.
2. Зацний Ю.А. Англо-русский словарь новых слов и словосочетаний (рубеж столетий). Запорожье: ЗГУ, 2000. 243с.
3. Зацний Ю.А., Бутов В.Н. Новая общественно-политическая лексика и фразеология английского языка. Запорожье: ЗГУ, 2000. 200с.
4. Полюжин М.М., Омельченко Л.Ф. Функциональное словосложение и префиксальные ономазиологические категории в английском языке. Учебное пособие. Ужгород, 1997. 99с.
5. Полюжин М.М. Функциональний та когнітивний аспекти англійського словотворення: Монографія. Ужгород: Закарпаття, 1999. 240 с.
6. Худінша О.А. Особливості становлення і розвитку англійських базових термінів у підмові економіки: Авт. ...канд. філол. наук: 10.02.04 / Омський державний технічний університет. Омськ, 2011. 21 с.
7. Шишліна О.П. Словотвірний потенціал іменників – термінів рослинництва в сучасній німецькій мові (структурно-семантичний і когнітивний аспекти): Авт. ...канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2010. 29 с.

Bolotnikova A.P., Hunchenko Y.V.

STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF MODERN ENGLISH COMPOUND NOUNS - ECONOMIC TERMS WITH THE FIRST DIRECT COMPONENT COMPONENT

Mass communication texts as well as informative texts occupy the major place in present days' society business communication. Current integrative processes cause increase in the number of terms that surpass the number of common words, which in turn determine the actuality of terminological lexis consistency, study of its structure and semantics.

English economic terminology is characterized by its diversified structure, which generally includes such terminologies as marketing, financial and economical, money and credit, insurance, accounting, stock exchange and others. Modern English economic terminology is an example a few scientific fields terminologies integration, like industry economics, labour economics, banking, economic geography, economic history, statistics, finance, accounting etc. modern linguistics predominantly focuses on the functional word-formation problems, which is a study of word-formation mechanism function, seen in language activities.

Functional approach to study of word-formation enlarges knowledge base about derivatives as the main unit of word-formation, its semantics creation as well as context surrounding it. Despite the availability of quite a few researches conducted, peculiar aspects of word-formation study remains actual. The current research is aimed at study of compound nouns – economic terms in modern English economic terminology, their characteristics, inner valency, structural and semantic peculiarities and features of their formation. In particular the article addresses structural and semantic peculiarities of modern English compound nouns – economic terms with the first immediate constituent – a primary noun stem. The conducted research concerns the inner valency which is the combinatory of the first immediate constituent – a primary noun stem with the other stems for compound nouns formation. Their word-building models are also reviewed. The research carried out specifies the peculiarities of compound nouns – economic terms in modern English economic terminology, aspects of their formation, as well as provides a number of examples.

Keywords: *compound nouns – economic term, immediate constituent, word-building model, inner valency, peculiarities.*

Стаття надійшла до редакції 30.11.2020 р.